

Herbert Tingsten:
Kristendomen
och historien
i ny DN-serie

På Kultursidan inleder Herbert Tingsten en artikelserie om kristendomens inställning till historien och samhället. Här behandlas de försök som även i modern teologi och historieskrivning gjorts att bevisa Guds dirigerande av utvecklingen, problemet om kristendomens betydelse för uppkomsten av demokrati, politisk frihet och andra i Västerlandet värderade sociala förteelser, kyrkornas och de kristna apologeternas ställningstagande till dessa ting under senare tid. Dagens artikel Vad gör Gud? ger en återblick på äldre religiös historieskrivning och sekulariseringen genom framstegstanken.

VAD GÖR GUD?

"JAG HAR ALDRIG varit i stånd att se tecknen på ett gudomligt ingripande i historiens händelser", skriver Mauriac i sina dagboksnotiser i senaste häftet av La table ronde. I sitt personliga liv har han däremot ansett sig spåra bevis, om också nästan omärkliga, på sådana ingripanden. "Händelser som förståndet skulle kalla tillfälligheter. Men tron låter dem glänsa i sitt ljus."

Den uppfattning som antyds med detta ord är efter allt att döma vanlig bland reflekterade kristna. Förkunnarna uppmanar de troende att i sina upplevelser finna försyrens ledning, uppmuntran och tuktan. Att se Guds hand i historien har däremot blivit omodernt; någon gång påstås att händelser av exceptionell märklighet kan och bör tolkas på detta sätt, men mera systematiska försök att se historien som ett förverkligande av gudomliga planer betraktas som utslag av en primitiv tro på gränsen till vidskepelse. Denna paradoxala inställning är relativt ny, en frukt av upplysningen och sekulariseringen, som avlägsnat Gud från de jordiska bestyren. Gud har blivit en konstitutionell monark, han regerar men styr inte, skriver en amerikansk historiker; det torde vara en exakt sammanfattning av ordinär kristen historiesyn.

Äldre kristen historieskrivning — den dominerande historieskrivningen — såg däremot Gud som en ständigt planerande och ingripande makt; man kan skönja en vacklan mellan tanken på världsutvecklingen som ett förverkligande av Guds avsikter och tanken att Gud, ordinärt iakttagare, griper in i exceptionella lägen. Inspirationen från Gamla testamentet, med Gud som belönare och bestraffare av det judiska folket, är påtaglig. Hos Augustinus, Thomas Aquinas och andra kyrkans ledare möter denna åskådning i skilda varianter. För att belysa den skall jag ett ögonblick stanna vid en av dess mest typiska representanter, Bossuet i "Discours sur l'histoire universelle" (1681).

"Gud regerar över alla folk", skriver Bossuet i sitt avslutande kapitel. "Tala inte om tillfällighet eller öde, eller tala därom blott som om begrepp med vilka vi

Herren straffar de i synd sjunkna städerna Sodom och Gomorra genom att låta svavel och eld regna över dem; men den rättfärdige Lot låter han undkomma. Illustration av Gustave Doré till Första Mosebok.

höjer vår okunnighet." Det gäller att så långt möjligt avslöja Guds "hemliga befallningar", att ta reda på vad hans aktioner syftat till. Härskarna bestäms av motiv och syften, som de tror vara avgörande, men Gud bestämmer resultatet; människan spår och Gud rår. "De (furstarna) gör mer eller mindre än vad de avser, och deras beslut har alltid oförutsedda följder." I första rummet vill Gud visa sin allmakt. "Han ger makt och frantager den mäktige makten; han överför den från en människa till en annan, från ett kungahus till ett annat, från ett folk till ett annat, för att visa att de äger makten blott som ett lån och att han är den ende hos vilken den beständigt finnes." Då herraväldena faller och religionen ensam står kvar, blir det

uppenbart att "den är den enda fasta storheten och att varje förnuftig människa måste bygga sina förhoppningar på den".

Framställningen av historiens gång inskräpper framför allt denna tanke. Före kristendomen var Gud främst inriktad på judarna; han använde assyrier, perser, romare för att omväxlande bestraffa, pröva och frigöra det judiska folket. Sedan lät han ro-

Bossuet